
**ZUID-NEDERLANDSE
MINIATUURKUNST**
De mooiste verluchte hand-
schriften in Nederlands bezit

Anne Margreet W. As-Vijvers

Anne S. Korteweg

Afb. II.3.4
Genadestoel (fol. 13v)

teerd.¹ De Dodenvigilie is ten gebruike van de norbertijnen, hetgeen de kwestie van de bestemming van het handschrift nog gecompliceerder maakt. Misschien was de oorspronkelijke opdrachtgever verbonden aan de grote norbertijnerabdij van Drongen, ten westen van Gent.

De royale bladopmaak kent ruime marges en de rijke decoratie verfraait en structureert op discrete wijze de tekstbladzijden. De aanvangsbladzijden van de hoofdonderdelen worden omringd door staven, met uitlopers in de marge waartussen zich draken bevinden en waaruit kleine drieblaadjes en grotere, gekleurde acanthusbladeren voortkomen. Ongetwijfeld waren de belangrijkste teksten ooit alle voorzien van bladgrote miniaturen: de Mariagetijden konden niet zonder een Annunciatie, de Kruisgetijden niet zonder een Kruisiging, en ook bij het begin van de Dodenvigilie zal een illustratie niet hebben ontbroken. Al deze miniaturen zijn helaas verloren geraakt, dus om een goed beeld te krijgen van de oorspronkelijke rijkdom van dit manuscript moeten we ze er in gedachten aan toevoegen.

De twee overgebleven miniaturen kunnen worden toegeschreven aan een van de laatste vertegenwoordigers van de groep bekend als de Meesters van Guillebert de Mets. Deze verluchter kan de Meester van Margaretha van Schorisse worden genoemd, naar zijn belangrijkste werk, het Getijdenboek van Margaretha van Gavere-Schorisse in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel.³ In de miniaturen van het getijdenboek te Enschede herkennen we de mollige poppengezichten die zo kenmerkend zijn voor deze meester. Ook de veelkleurige acanthusbladeren en de fantasievolle plantmotieven in de marges van de miniaturen en enkele tekstpagina's zijn van zijn hand.

Het Laatste Oordeel (afb. II.3.5) onderscheidt zich door een verhalende rijkdom die overeenkomsten vertoont met een andere miniatuur van de hand van deze

24 **GETIJDENBOEK**
In het Latijn en Nederlands
(norbertijns gebruik)
Waarschijnlijk Gent,
ca. 1440-1450
Verluchting: Meester van
Margaretha van Schorisse
(groep Meesters van
Guillebert de Mets)
Enschede, Rijksmuseum
Twenthe, Inv. nr. 292

Er zijn nog slechts twee prachtige bladgrote miniaturen over in wat oorspronkelijk een rijk geïllustreerd getijdenboek moet zijn geweest. De illustraties in dit handschrift waren geschilderd op losse bladen die tussen de tekstbladzijden waren gevoegd, dus kwetsbaar, want ze konden gemakkelijk uit het boek worden verwijderd. De Mariagetijden volgen een ongeïdentificeerde liturgische variant en de tamelijk lege kalender bevat een aantal Gentse feesten, die in zwarte inkt zijn geno-

meester, bewaard te Cleveland.⁴ In Enschede zijn de trompetblazende engelen verdwenen en strijdt de heilige Michaël, gekleed in een lang gewaad, verwoed met de duivel om de zielen van de opgestane doden. Het is voor het eerst dat de duivel in deze context in de Mets-groep verschijnt. De compositie van de Genadestoel (afb. II.3.3) volgt zeer nauwkeurig die van een Metsiaans model,⁵ waarvan de Meester van Margaretha van Schorisse de compositie zelfs tot in de bijna identieke lijnen van de plooiën overneemt. Alleen de monumentale troon, versierd met pinakels, lijkt een nieuwe inventie. Toch roept ook deze een ouder, eerbiedwaardig model in

herinnering, namelijk de troon van de profeten door André Beauneveu in het vermaarde Psalter van Jean de Berry.⁶

Afb. II.3.5

Laatste Oordeel en begin van de Boetpsalmen
(fol. 90v-91r)

¹ T.w. Macarius (op 10 april en 9 mei), Remigius en Bavo (1 oktober) en Walburga (4 augustus). Deze vermeldingen doen vermoeden dat de kalender, ook al was het handschrift niet voor gebruik in Gent bestemd, gebaseerd kan zijn op een Gents model, waaraan men een algemenere kleur

gaf door de plaatselijke heiligen 'in rang te verlagen'.

² Vanwijnsberghe & Verroken 2017, pp. 455-456, 677-678 no. 25.

³ Brussel, Koninklijke Bibliotheek van België, Ms. IV 1113; zie Smeyers 1998, p. 250, fig. 22; Brussel-Parijs 2011, pp. 162-164 cat. 16.

⁴ Cleveland, Cleveland Museum of Art, Jeanne Miles Blackburn Collection, Ms. 1999.130; zie Cleveland 1999, cat. 43; afb. op p. 46.

⁵ Aschaffenburg, Hofbibliothek, Ms. 7, fol. 13v; New York, Morgan Library & Museum, Ms. M.46, fol. 7v;

Parijs, Bibliothèque nationale de France, Ms. n.a.l. 3112, fol. 1v, vgl. Brussel-Parijs 2011, p. 165 cat. 17.

⁶ Parijs, Bibliothèque nationale de France, Ms. fr. 13091; zie Parijs 2004, p. 104 cat. 42; <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b84546905>.